5. Національне агентство України з питань державної служби - Як убезпечити робочі дані та пристрої: гайд Держспецзв'язку. URL: https://nads.gov.ua/news/yak-ubezpechyty-robochi.

6. Осика Ю.В. Правове регулювання використання персональних даних. Державний податковий університет. URL: https://ojs.dpu.edu.ua/index.php/.

7. Правове регулювання захисту персональних даних в Україні 9401 - статті - consultant.net.ua. «Консультант» Юридичний маркетплейс: послуги юриста онлайн - consultant.net.ua. URL: https://consultant.net.ua/consultant-article/9401.

8. Проданюк Н.Б. Правові основи надання цифрових послуг: національний та міжнародний досвід. Академічні візії. URL: https://academy-vision.org/index.php

Коломацька А.С., здобувач
Науковий керівник:Кучменко В.О.,
доктор наук з державного управління, кандидат економічних наук, доцент;
Державного університету «Житомирська політехніка»

ДИСТАНЦІЙНЕ ЗАЛУЧЕННЯ ОСІБ ДО ДИВЕРСІЙНО-ТЕРОРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: СУЧАСНІ МОДЕЛІ ТА ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ОЦІНКИ

Повномасштабна збройна агресія Російської Федерації проти України супроводжується залученням громадян України до диверсій, терористичних актів, підпалів та інших суспільно небезпечних діянь. Цифрові засоби комунікації змінили не лише спосіб встановлення контакту з потенційними виконавцями, а й організаційну модель такої діяльності – організатор може дистанційно здійснювати пошук особи, передавати інструкції, контролювати виконання та розраховуватися з виконавцем, одночасно приховуючи власну належність і загальний задум операції. Значна частина таких контактів відбувається з використанням месенджера «Телеграм».

За результатами аналізу наявної інформації щодо диверсійно-терористичних проявів на території України протягом 2024-2026 років можна виокремити кілька моделей дистанційного залучення виконавців. Найпростішою є вербування на матеріальній основі, коли особі під виглядом «легкого заробітку» пропонують винагороду за конкретне протиправне завдання, зокрема підпал майна [2]. Виконавець може не знати справжнього замовника або загального задуму, однак усвідомлює фактичний характер власних дій. Складнішою є модель, за якої застосовуються обман, психологічний тиск або використання уразливого стану, внаслідок чого змінюється не лише обсяг доступної виконавцю інформації, а й його уявлення про мету завдання.

Особливе місце посідає залучення «під чужим прапором». У 2026 році Служба безпеки України неодноразово фіксувала випадки, коли представники російських спецслужб під час дистанційного контакту приховували свою справжню належність і діяли від імені українських правоохоронних органів. Після встановлення такого контакту особам пропонували або нав'язували виконання різних за характером завдань – від спостереження за визначеними об'єктами та переміщення предметів до дій, пов'язаних із підпалами, вибуховими пристроями та підготовкою терористичних чи диверсійних проявів [3]. Показовий випадок було також оприлюднено СБ України у вересні 2026 року: контакт із потенційною виконавицею російський представник установив під легендою українського правоохоронця, після чого їй було передано завдання, пов'язане з підготовкою терористичного акту [4].

Принципова особливість такої моделі полягає в тому, що особа помиляється щодо фактичної належності того, від кого отримує завдання, та того, в чиїх інтересах фактично діє. Виконавець може розуміти фізичний зміст своїх дій – наприклад, усвідомлювати факт підпалу чи переміщення певного предмета (зазвичай, гранат або саморобних вибухових пристроїв), – але водночас бути переконаним, що виконує завдання українського правоохоронного органу та сприяє захисту держави. Отже, однаковий об'єктивний результат не обов'язково означає однаковий зміст умислу.

Це безпосередньо пов'язано з категорією вини. Відповідно до ст. 23 Кримінального кодексу України вина є психічним ставленням особи до вчинюваної дії чи бездіяльності та її наслідків, вираженим у формі умислу або необережності. Прямий умисел передбачає усвідомлення суспільно небезпечного характеру діяння, передбачення його наслідків та бажання їх настання [1]. Тому кримінально-правова оцінка не може ґрунтуватися виключно на об'єктивному результаті: необхідно встановити, які фактичні обставини охоплювалися свідомістю виконавця.

У сучасній кримінально-правовій доктрині звертається увага на різноманітність ситуацій фактичної помилки та відмінність їх правових наслідків. Зокрема, А.В. Айдинян обґрунтовує неможливість охопити всі такі ситуації кількома універсальними правилами кваліфікації [5, с. 131-136].

Чинний Кримінальний кодекс України не містить загальної норми, яка б комплексно регламентувала фактичну помилку та її вплив на кримінально-правову кваліфікацію. Водночас відповідний інститут передбачався одним із проєктів нового Кримінального кодексу України, що свідчить про усвідомлення потреби у нормативному врегулюванні таких ситуацій.

Для операцій «під чужим прапором» проблема фактичної помилки набуває особливого значення, оскільки особа може мати неправильне уявлення про фактичну належність того, від кого отримує завдання, а також про реальну спрямованість виконуваних дій. Помилкове сприйняття цих обставин, своєю чергою, здатне впливати на зміст умислу виконавця та наявність передбаченої законом спеціальної мети.

Найвиразніше проблема проявляється при вирішенні питання про кваліфікацію за ст. 111 Кримінального кодексу України. Державна зрада є діянням, умисно вчиненим громадянином України на шкоду державній безпеці, зокрема шляхом надання іноземній державі або її представникам допомоги в проведенні підривної діяльності проти України [1]. При залученні «під чужим прапором» об'єктивно поведінка особи може сприяти представнику держави-агресора, однак сама особа внаслідок обману може не усвідомлювати цього зв'язку і вважати, що діє в інтересах України. За таких обставин факт виконання завдання не може підміняти встановлення змісту умислу.

Подібна проблема виникає щодо ст. 113 Кримінального кодексу України. Диверсія охоплює визначені законом суспільно небезпечні дії, зокрема вибухи та підпали, вчинені з метою ослаблення держави [1]. Спеціальна мета є обов'язковою ознакою цього складу кримінального правопорушення. Якщо особа переконана, що виконує завдання українського правоохоронного органу, наявність у неї мети ослаблення держави не може презюмуватися лише з огляду на фактичний результат її поведінки.

Водночас відсутність необхідних суб'єктивних ознак державної зради або диверсії не означає автоматичної відсутності кримінально-правового значення вчиненого. Особа може усвідомлено підпалити чуже майно, незаконно поводитися з вибуховими речовинами чи вчинити інше суспільно небезпечне діяння, помиляючись щодо замовника та кінцевої мети. Правова оцінка має виходити з меж фактично усвідомлюваних обставин, а не механічно переносити на виконавця весь задум організатора.

Операції «під чужим прапором» демонструють додаткову функцію обману як способу залучення до протиправної діяльності: він не лише схиляє до певної дії, а й формує у виконавця хибне уявлення про її фактичні обставини та реальну спрямованість.

З огляду на викладене, дистанційне залучення доцільно диференціювати за ступенем усвідомлення особою характеру своєї участі: усвідомлене виконання протиправного завдання в інтересах держави-агресора; виконання такого завдання без достовірного знання про кінцевого замовника або загальний задум; виконання завдання в умовах цілеспрямованого введення в оману щодо фактичних обставин та його реальної спрямованості; залучення «під чужим прапором», за якого особа має хибне уявлення про фактичну належність того, від кого

отримує завдання, і вважає, що діє в інтересах українського державного органу. Такий поділ не замінює кримінально-правову кваліфікацію, але дає змогу точніше встановлювати зміст умислу та межі відповідальності.

Отже, сучасна дистанційна модель диверсійно-терористичної діяльності характеризується не лише територіальною віддаленістю організатора від виконавця, а й інформаційною фрагментацією операції. Організатор здатний визначати не тільки те, що має зробити залучена особа, але й те, що вона повинна думати про власну роль, замовника та кінцеву мету дій. Тому встановлення механізму залучення, змісту комунікації з вербувальником, обсягу отриманих інструкцій та уявлення виконавця про мету завдання має бути невід'ємною складовою належної кримінально-правової оцінки. Водночас правова політика має поєднувати кримінально-правове реагування з раннім виявленням каналів вербування, інформуванням населення про способи маніпуляції та профілактичною роботою з найбільш уразливими групами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кримінальний кодекс України : Кодекс України; Кодекс, Закон від 05.04.2001 № 2341-III : чинна редакція від 18.09.2026 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/2341-14.

2. У двох регіонах держави Нацполіція та СБУ затримали агентів ФСБ за підпали автомобілів військових. Національна поліція України. 21.01.2026. URL: https://npu.gov.ua/news/u-dvokh-rehionakh-derzhavy-natspolitsiia.

3. СБУ застерігає: у 2026 році РФ масово намагається вербувати українців «під чужим прапором». Служба безпеки України. 03.07.2026. URL: https://ssu.gov.ua/novyny/sbu

4. СБУ запобігла ще одному теракту на Київщині, який спецслужби РФ готували «під чужим прапором». Служба безпеки України. 15.09.2026. URL: https://ssu.gov.ua/novyny/sbu

5. Айдинян А. В. До питання правил кваліфікації фактичної помилки за проєктом нового Кримінального кодексу України (в редакції станом на 22.05.2023). Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. 2023. Т. 2. Вип. 79. С. 131–136. DOI: 10.24144/2307-3322.2023.79.2.20.

Король Ю., здобувач
Науковий керівник: Юрій Гуцуляк,
доктор філософії (PhD) в галузі Право,
Львівський державний університет внутрішніх справ

ДИСТАНЦІЙНЕ КРИМІНАЛЬНЕ ПРОВАДЖЕННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Воєнний стан в Україні створив нові умови для здійснення кримінального провадження, які пов'язані з безпековими ризиками та обмеженнями. Застосування дистанційного формату стало одним із способів забезпечення його безперервності.

Нормативну основу дистанційного кримінального провадження становлять положення КПК України, зокрема ст. 232 та ст. 336, а також особливості його здійснення в умовах воєнного стану, визначені ст. 615 КПК України [1].

Зміст зазначених норм свідчить, що дистанційне кримінальне провадження охоплює проведення слідчих (розшукових) дій на досудовому розслідуванні (ст. 232 КПК України) та участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції (ст. 336 КПК України). Також ч. 5 ст. 336 передбачає можливість участі у судовому засіданні поза межами приміщення суду з використанням власних технічних засобів та кваліфікованого електронного підпису.

Такий підхід відповідає європейським стандартам права на справедливий суд. Дослідницька служба Верховної Ради України встановила, що участь у судовому провадженні в режимі